

Lewin, Leif, 2024. *Minnesbilder*. Göteborg: Daidalos.

Anmälan av Göran Bexell

”Jag är en intellektuell flykting från Jantelagens Örebro”. Så lyder första meningen i Leif Lewins *Minnesbilder* och det anger något av tonen i boken. Lewin är en intellektuell i ordets bästa bemärkelse och hans flykt från Jantelagen både i Örebro och vid universiteten har nog pågått hela hans liv. Därmed har han också presterat något utöver det vanliga. Med sin mångsidiga begåvning, sin enorma energi och glädjen vid att arbeta, skriva och få saker och ting gjorda har han utträttat ett imponerande livsverk.

Att skriva memoarer har lockat många men avskräckt andra. Genren är svårbemästrad. *Minnen, bara minnen* heter Lars Gyllenstens memoarer. Titeln reducerar en läsares orimliga förhoppning att memoarer är en strävan efter objektiv historieskrivning. En given risk är att författaren skönmålar, lägger sitt liv tillrätta och utelämnar allt negativt, som ändå alltid finns, och vill få det att framstå så som man vill, inte som det var. Men risken att den egna jantelagen sticker upp är lika stor: håll tillbaka allt som luktar självberöm, allt som varit framgångsrikt och roligt. Leif Lewin har kryssat sig fram ganska bra och inte skyggat för riskerna, men det är trots allt bara egna minnen. Det finns naturligtvis också mycket som han valt att *inte* berätta, både från privat och offentligt liv.

Leif var ett skolljus, bäst i klassen, bäst i skolan och det gav honom hans identitet. Hans skrev uppsatser om problem i litteraturhistorisk forskning, t.ex. den klassiska frågan om det ska vara ett kommatecken efter ”Brud” i Stagnelius *Endymion*; jag känner igen mig i sådana övningar. Till slut upptäckte lektorn att han hade läst allt i ett litteraturhistoriskt uppslagsverk.

Militärtjänsten blev något av en katastrof, men sen började det han längtat efter, studier och nationsliv i Uppsala. Litteraturhistoria blev en besvikelse, förödande personstrider; den enskilde läsarens upplevelse av ett diktverk blev kvalitetskriterium, vilket lämnade rum för vildsint subjektivism. Det blev statsvetenskapen, som ställde de rätta frågorna men hade fel svar. Den blev Lewins hemvist resten av livet. Där kom till slut det till synes självklara att gälla: intersubjektivitet, krav på belägg och analys av den empiriska grunden för påståenden om verkligheten som gjordes i ideologierna; på så vis blev ideologierna offer för vetenskapen och inte tvärtom.

Det blir engagemang i Heimdall, redaktörskap för *Svensk linje*, kurser på Gimo och vänskap med blivande högerledare. När han ser tillbaka på

ungdomen är det en rastlöshet som dominerar, han var snabb och ytlig. Han träffar blivande hustrun Barbro med likasinnat snabbt temperament. Dottern Anna sa om sina föräldrar att de blir alltid "skitsura om man inte hoppar av entusiasm vid varje förslag" (s. 76). Det var frigtigt 60-tal med ibland frivolt umgängesliv. Med sitt obändigt goda humör, sin energi, skärpa och framåtanda kunde han säkert reta upp en och annan mer stillasittande i omgivningen.

Efter att slagit en lockande diplomatbana ur hågen påbörjar han doktorandstudier för den fruktade professorn Carl Arvid Hessler. Efter sin lic. examen besökte han Hessler för samtal om handledning, varvid denne svarar: "Handledning! Man föds till forskare!", kanske sant i Lewins fall. Min egen handledares insats bestod åtminstone i en fråga: "När blir det disputation?".

Uppslaget till den omtalade doktorsavhandlingen *Planhushållningsdebatten* kom från konservativa studentförbundet. Näringslivet finansierade men avhöll sig strikt från påverkan. Som alltid senare hos Lewin blev det inte bara en tröstlös materialredovisning utan en principiell fråga, denna gång om statens roll i näringslivet, som ger spänst åt framställningen, samtidigt som den omfattande empiriska grunden gav uppslaget till kritiken av Tingstens tes om ideologiernas död. Slutorden var att två frihetsdoktriner stod emot varandra i svensk ekonomisk idédebatt. Givetvis kan jag inte som icke-statsvetare recensera Lewins vetenskapliga insatser; jag läser hans memoarer.

När Lewin väl blivit docent frågade han professor Hessler vad som förväntades av honom och svaret: "En sak vill jag be dig: visa dig aldrig på seminariet!" (s.97). Under docenttiden dominerade två forskningsprojekt, "Folket och eliterna" samt "The Swedish Electorate".

"Energin hade fört mig till professuren" (s. 115). Det är bara halva sanningen, men likväl. Skytteanum var på ett i efterhand närmast ofattbart sätt lamslaget av marxism och politisering. Lewin sätter igång ett imponerande och av klar målsättning inspirerat arbete på att förändra situationen; han var prefekt i 18 år! Det blir efterhand ordinära akademiska seminarier med rätt att ifrågasätta även marxismen och en blomstrande institution.

Lewins alternativ till att ytterst ekonomiskt-sociala faktorer styr politiken blev en aktörsteoretisk inriktning med forskning om eliter och handlande politikernas val och strategi. Andra centrala teman var majoritetsdemokrati och ansvarutkrävande contra samarbetsdemokrati, olika typer av idéanalys: klargörande, giltighetsprövande, normativ. *Ideologi och strategi* ser han som sitt förmodligen viktigaste vetenskapliga arbete. Så här borde fler arbeten inom området humaniora-samhällsvetenskap se ut. Med bevarad spänning mellan normativ teori, idéanalys och empirisk prövning, inte det ena eller det andra. Det blev en stor produktion och deltagande i många internationella seminarier, bland vilka några gällde hans egna teorier. Lewins skrivförmåga visar sig också i ett ovanligt omfattande deltagande i den offentliga debatten med en ström av artiklar i inte minst *Dagens Nyheter* och *Svenska Dagbladet*.

En förvånansvärt tidskrävande insats blev ordförandeskapet i SULE, som Lewin tydligen trivdes med; det gav nationell bas och kontakt med departement. Han drev, inte utan motstånd, individuell lönesättning för professorer, reglering av antagning till forskarutbildning och forskning i tjänsten, därför blev befodringsreformen utan motsvarande anslag en besvikelse och tvingade ut forskarna i ett "ansökningselände".

Under sin karriär har Lewin arbetat för klassiska akademiska värden, professorernas inflytande, höjda basanslag, internationalisering, ökad kontakt mellan fakulteterna och andra alltför ofta återkommande frågor. "Vad forskare framför allt behöver är yttre trygghet" (s. 262); att hungriga vargar skulle jaga bäst är en ren livslögn.

Han ställde upp i rektorsval i Uppsala men blev inte vald, en motgång som drabbade honom mer än han väntat och visade att han också hade motståndare; "min besvikelse blev stor, större än jag riktigt förstod" (s. 260), med snabbt övergående bältros som yttre konsekvens. Efter ett par år ställde han upp som vicerektor i det uppsaliensiska systemet med tre vicerektorer och arbetade nu idogt för att förbättra humanistisk-samhällsvetenskapliga områdets synlighet och strategi, men fakulteterna hade kvar sin beslutanderätt så det blev ett tungrott dubbelkommando.

Nationslivet i Uppsala med alla dess kontakter, fester och upptåg passade Lewin utmärkt. Han kunde där under mångårigt inspektorskap excellera i att leda, festa, fostra, hålla tal och umgås med studenter. På fritid och ferier ägnar han sig ohämmat åt havsbad, surfing, segling, utförsåkning, allt med samma energi.

Sonens sjukdom och död förmörkade och förändrade deras liv; hustrun Barbro kom att ägna sitt liv åt personer med funktionsnedsättning. Han säger sig ändå fylld av glädje se tillbaka på sitt liv. Förutom de vetenskapliga framgångarna och det akademiska livet är det framför allt familjen, de två döttrarna, barnbarnen och somrarna vid havet som är glädjekällor.

Läsaren får en nästan oavbrutet stimulerande underhållning, få longörer, på spiken bra skildringar av akademiska strider, principiella konflikter, personer som inte hänger med i hans tempo och analys, konkreta och roliga bilder, ibland väl ingående redogörelser för middagar, vänner och kollegor på olika håll i världen. Lewin skriver själv som hans beundrade förebild Herbert Tingsten med analytisk skärpa och elegant språkbehandling. Vi blir riskfyllt övertygade att tro honom, men så inser vi att det är bara hans egna minnesbilder. Det finns fler aktörer i varje scen med mångbottnade upplevelser och olika tolkningar, men de kommer vanligen inte till tals. Just detta är en del av poängen med memoarer.

Författaren har klarsynt och förmodligen korrekt angett två drivkrafter: den ena är entusiasm, snabbhet, ledarförmåga, egocentricitet, charm, den andra är en idealism, vilja att verka för det allmänna bästa, tron på "högre värden",

den senare har drivit Lewins vetenskap. Just denna kombination ger nerv och färg åt hans insatser. Analysen av klassikern ”commune bonum” är särdeles värdefull och skulle vara läsning inte bara för politiker utan också för dekaner och rektorer inom universiteten. Ibland får man stå tillbaka för något som inte direkt gynnar min egen fakultet men på sikt gynnar alla. Temat ”det gemensamma bästa” borde nyformuleras i dagens av polarisering, ideologikamp mellan autokrater och demokrater och ”Min sanning” dominerade offentlighet.

Det är klart att författaren har drivits av att göra karriär, också en bit fåfänga, men läsaren får – kanske oväntat – således klart för sig att han drivits också av en idealism, tron att det går att göra världen bättre. Han inspireras vid Dag Hammarskjölds begravning och har i sin optimism trott på det goda ända tills Putins invasion i Ukraina. Nu kunde han inte längre i sin optimism mena att vi var på väg mot överstatlighet och världsfred.

Boken slutar likväl med bilden av hur Lewin sätter sig vid ett rent skrivbord en måndagsmorgon klockan 8, enbart sanningen och en munter förväntan härskar. Han får ostört ägna sig åt sin största glädje, att skriva; en glädje det är lätt att känna igen. Ännu en arbetsdag ligger öppen för 83-åringen.

McDonough, Frank, 2024. *The Weimar Years: Rise and Fall 1918–1933*. London: Head of Zeus Ltd.

Anmälan av Benny Carlson

Adolf Hitler orerade på sin tid om asiatiska horder i öster och plutokrati i väster. Det är svårt att ta in, men hundra år senare har vi hamnat i ett sådant läge. Inte undra på att historiker söker sig till tysk mellankrigstid för att se vad som finns att lära om den situation i vilken Västerlandets demokratier nu befinner sig.

Strömmen av litteratur om Hitlertyskland har länge varit strid, helt enkelt därför att vad som hände där i efterhand förefaller obegripligt. Weimarrepubliken har också lockat till skriverier som kretsar kring dess kulturella livskraft och politiska dödskamp. På sistone har blickarna allt oftare riktats mot just Weimartiden, sannolikt för att den liknats vid dans på randen av en vulkan.

Nyligen väckte Harald Jähners arbete om Weimar – *Höhenrausch* på tyska,